

Een solide basis voor positief jeugdbeleid

Visiedocument 1.0

Saskia van Oenen en Yvonne van Westering
Met medewerking van Hans Meij, Josette Hoex, Annelies Hoogenes, Lorange Janssen en Hilde Kalthoff

Redactie: Hellen Kooijman

Een solide basis voor positief jeugdbeleid

Visiedocument 1.0

Saskia van Oenen en Yvonne van Westering

Met medewerking van Hans Meij, Josette Hoex, Annelies Hoogenes, Lorange Janssen en
Hilde Kalthoff

Redactie: Hellen Kooijman

© 2010 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Auteur(s)

Saskia van Oenen en Yvonne van Westering

Met medewerking van Hans Meij, Josette Hoex, Annelies Hoogenes, Lorange Janssen en Hilde Kalthoff

Redactie

Hellen Kooijman

Vormgeving

Lucien Voeten

Foto's/illustraties

Ricardo Basbaum, Marcel van den Bergh, Lotte van Boxem, El Ojo Inoportuno, Marsel Loermans, Michielvw, Bettina Neumann, Theske Slijkerman

Drukwerk

Buro Extern

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon (030) 230 63 44

Website www.nji.nl

Infolijn (030) 230 65 64, e-mail info@nji.nl

Inhoudsopgave

Introductie 5

Deel A: De opmaat voor een gedeelde visie 7

Deel B: Resultaten van de dialoog met het veld 15

Literatuur 29

Bijlage 1 Overzicht stakeholders 33

Bijlage 2 Deelnemers aan de serie gesprekken bij totstandkoming van Visiedocument 1.0 34

Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding 37

Introductie

Met het overgrote deel van de Nederlandse kinderen gaat het goed. Nederlandse kinderen en jongeren behoren tot de gelukkigste van de wereld. En ze zijn over het algemeen ook positief over de opvoeding door hun ouders. Dit toont onderzoek naar het welbevinden van de jeugd in westerse landen keer op keer aan. Ook de meeste ouders zijn tevreden met het verloop van de opvoeding, zo blijkt uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Ouders hebben het gevoel dat zij het doorgaans prima aankunnen en voelen zich niet bijzonder zwaar belast. Opvoeden is zelfs leuk, zo zeggen de meeste ouders.

Toch is er een groeiende bezorgdheid over onze opgroeiende jeugd. Omdat ze zich een weg moeten vinden in een steeds complexere wereld waarin ze enerzijds steeds meer verantwoordelijkheden krijgen, maar anderszins ook langer kind zijn. Al was het alleen maar omdat jongeren langer bij hun ouders blijven wonen. Tevens is de vraag naar gespecialiseerde jeugdzorg toegenomen. Volgens SCP-cijfers gaat het om gemiddeld 7,5 procent per jaar.

In de voorbije jaren is er mede door deze ontwikkeling een bovenmatige aandacht voor een probleemgerichte aanpak ontstaan. De financiering ging daarin mee. Maar zorgt deze aanpak voor een structurele vermindering van de toestroom naar de – zwaardere – jeugdzorg? Biedt deze aanpak meer garanties voor de ontwikkeling van al die kinderen en jongeren die geen noemenswaardige problemen hebben? Komen de talenten van onze jeugd beter tot hun recht, worden ze beter benut door de nadruk te leggen op problemen? Het Nederlands Jeugdinstituut is ervan overtuigd dat het antwoord een stellig ‘nee’ is.

We hebben de integrale jeugdgezondheidszorg nul- tot negentienjarigen zien ontstaan, er kwamen Bureaus Jeugdzorg, zorg- en adviesteams en Centra voor Jeugd en Gezin. Het gewone kind dat zich zonder noemenswaardige problemen ontwikkelt in een gewone opvoedomgeving lijkt een bijzonderheid te zijn geworden. Maatschappelijke verantwoordelijkheid en zorgzaamheid - voorheen min of meer vanzelfsprekend – krijgen nu het etiket ‘jeugdzorg’ opgeplakt.

Er is flink wat kritiek op deze denktrant. Ook dit blijkt uit de reeks rapporten die de afgelopen jaren zijn gepubliceerd. Het antwoord op dit gefundeerde commentaar is echter nog steeds niet gevonden. Het wordt gezocht in het verschuiven van verantwoordelijkheden, het verleggen van financieringsstromen en het opheffen of juist opzetten van – nieuwe – instellingen. Maar zo komen we er niet.

Niet alleen het stelsel van de jeugdzorg moet op de schop, de hele jeugdsector is aan een herziening toe. Die herziening moet gestoeld zijn op een inhoudelijke pedagogische visie, die een uitwerking moet krijgen in niet-vrijblijvende afspraken. Afspraken die ervoor zorgen dat ieder kind zich kan

ontwikkelen in een veelzijdige en stimulerende opvoedomgeving waarin het zich veilig en prettig voelt en optimaal tot zijn recht kan komen. Een omgeving ook waarin iedere ouder steun kan krijgen bij de opvoeding.

In gesprek

Het Nederlands Jeugdinstituut wil dit visiedocument niet alleen ontwikkelen, maar samen met alle belanghebbenden in de jeugdsector. Voor deze basisversie deden we al een eerste stap. We schreven een conceptdocument op basis van een literatuurstudie. Tevens maakten we gebruik van recente pedagogisch-theoretische publicaties, gebundeld in de reader *Bijeenkomst Visieontwikkeling Pedagogische Kwaliteit Basisvoorzieningen* (Nederlands Jeugdinstituut, december 2009). We verwerkten in deze reader ook kaderstellende documenten: visie- en missiestukken van elke werksoort, landelijke beleidsstukken en adviezen over inhoudelijke samenwerking van onder meer de Taskforce Kinderopvang.

Dit conceptdocument en de reader dienden als gespreksbasis voor een serie bijeenkomsten met mensen die zich op verschillende niveaus met jeugd en jeugdbeleid bezighouden: professionals, vertegenwoordigers van ouder- en jeugdorganisaties, directies en lokaal beleid, landelijke koepels en werkgeversorganisaties zoals de MOgroep en lokale bestuursorganisaties (zie bijlage 2). Op basis van de uitkomsten van deze bijeenkomsten stelden wij deze eerste versie - visiedocument 1.0 - op.

Doel

Met deze versie hopen wij voeding en richting te geven aan gesprekken die ook elders in het land moeten plaatsvinden. Uiteindelijk willen we dat dit alles resulteert in een stevige visie, waarmee wij een bijdrage leveren aan het debat over de toekomst van het 'gewone opvoeden van gewone kinderen' in de jeugdsector.

Wij zijn iedereen zeer erkentelijk voor de meningen, ervaringen, ideeën en inspiratie die tijdens de verschillende bijeenkomsten met ons werden gedeeld. Bij het opstellen van dit stuk hebben wij er dankbaar gebruik van gemaakt.

Leeswijzer

Ons visiedocument 1.0 bestaat uit twee delen.

In **Deel A** treft u de kern van onze visie aan. In de inleiding geven wij een toelichting op de context waarbinnen wij tot de ontwikkeling van dit stuk zijn gekomen. Dit deel eindigt met de kernbegrippen die de basis vormen voor een verdere inhoudelijke dialoog.

In **Deel B** geven wij een samenvatting van de dialoog zoals deze aan de hand van de kernbegrippen tijdens onze bijeenkomsten heeft plaatsgevonden. Daaruit blijkt hoe de kernbegrippen in diverse disciplines en werksoorten zoal worden gebruikt. Dit illustreren wij met citaten van deelnemers aan de bijeenkomsten. Deel B sluiten wij af met de adviezen die werden gegeven voor de organisatie van positief jeugdbeleid.

Deel A: De opmaat voor een gedeelde visie

Inleiding

In 2009 startte het Nederlands Jeugdinstituut met het programma Positief jeugdbeleid. Met dit programma richten wij ons op de ondersteuning van de gewone, positieve ontwikkeling van kinderen en jongeren. Dat is noodzakelijk. Niet alleen omdat je daarmee de enorme toename van kinderen in de zorg kunt indammen. Maar vooral omdat het een zaak is van algemeen maatschappelijk belang. We kunnen er niet buiten. Onze samenleving is complex, zij biedt veel mogelijkheden maar stelt ook veel eisen aan de ontwikkeling van mensen die erin samenleven. Die ontwikkeling kan niet alleen van opvoeding door ouders komen. Ook anderen dragen hieraan bij.

Dit gebeurt natuurlijk sinds jaar en dag door professionals in tal van algemene voorzieningen. Van school tot vrijwillig jeugdwerk, van kinderopvang tot jongerenwerk: professionals werken er beroepsmatig aan de ontwikkeling van kinderen.

In feite zijn wij allemaal (mede-)opvoeders. Iedereen die zich beweegt in de algemene leefomgeving van een kind - of het nu thuis is, op school, in de buurt of stad - heeft immers invloed op de ontwikkeling van dat kind. En dat geldt zelfs voor de mensen in en achter de virtuele wereld.

Ouders, mede-opvoeders en professionals investeren niet alleen in de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Door de invloed die zij hebben op de ontwikkeling van kinderen, beïnvloeden ze tevens de samenleving. Hoe die eruit ziet, nu maar vooral in de toekomst, heeft alles te maken met de manier waarop geïnvesteerd wordt in de ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Groeiende zorg om de jeugd

Er is een groeiende bezorgdheid over onze opgroeiende jeugd. Die is naar onze mening gebaseerd op verschillende ontwikkelingen.

De maatschappij waarin kinderen en jongeren hun weg moeten vinden is de laatste decennia complexer geworden. We leven in een tijd van snelle technologische ontwikkelingen en globalisering. Tegelijkertijd is er sprake van een sterke individualisering: de persoonlijke ontwikkeling van mensen is minder afhankelijk van tradities. Kinderen lopen steeds minder op 'gebaande paden'. Daarnaast zien we enerzijds een verlenging van de jeugdfase, en anderzijds een snellere verzelfstandiging. Jongeren gaan langer naar school en stellen het zoeken van een baan en het vormen van een gezin uit. Dit maakt de periode van 'jong zijn' langer en daarmee ook de periode dat ouders een zekere verantwoordelijkheid voelen. Tegelijkertijd voelen jongeren zich sneller zelfstandig en nemen en krijgen zij meer vrijheden dan vroeger. Jongeren experimenteren bijvoorbeeld op (steeds)

jongere leeftijd met seks en alcohol. Door deze ontwikkelingen is ook de opvoeding complexer geworden.

De vraag naar gespecialiseerde jeugdzorg en hulp neemt explosief toe. En ook de jeugd-ggz en het speciaal onderwijs voor kinderen met psychische en gedragsproblemen vertonen een enorme groei. Je zou denken dat we dankzij al deze extra zorg en hulp meer kinderen en jongeren aan een goede toekomst helpen. De praktijk is echter weerbarstig. Uit de cijfers over de Wet Arbeidsongeschiktheid Jongeren (Wajong) bijvoorbeeld, komt een heel ander beeld naar voren. Eind 2007 bedroeg het aantal Wajongers 166.800. Het UWV verwacht voor de jaren daarna een toename van de totale Wajong-populatie met 10.000 tot 12.000 personen per jaar. Het gaat hier om voornamelijk 18 en 19-jarigen waarvan verwacht wordt dat zij de rest van hun leven van een uitkering afhankelijk zullen zijn.

Het bovenstaande beeld leidt onontkoombaar tot de conclusie dat er nog veel te verbeteren valt in de jeugdsector.

Twee pijlers

Het Nederlands Jeugdinstituut meent dat er te weinig aandacht is voor de normale ontwikkeling van de jeugd. Sommige 'problemen' horen nu eenmaal bij groot worden. Wel kunnen ouders en al die andere (mede-)opvoeders deze ontwikkeling positief bevorderen. Zodat een kind zo optimaal en gelukkig mogelijk groot groeit. Elk kind heeft talenten. Het is zaak om die te ontdekken en te helpen ontplooiën. We vinden dat we er in Nederland te weinig in slagen om talenten tot ontwikkeling te laten komen. In onze visie zouden ouders en mede-opvoeders, in het bijzonder professionals en vrijwilligers in de algemene jeugdvoorzieningen, een belangrijkere rol kunnen spelen in dat proces van positief opgroeien van – alle - jeugd en hun talentontwikkeling. Deze visie steunt op twee pijlers.

Eerste pijler

De *eerste* pijler is het versterken van de pedagogische kwaliteit van de directe leefomgeving plus de algemene jeugdvoorzieningen.

In de eerste plaats zijn ouders primair verantwoordelijk voor het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren. De laatste jaren wordt veel nadruk gelegd op de opvoedingsonzekerheid van ouders. Er heerst een negatief beeld over hun opvoedvaardigheden. Maar uit onderzoek blijkt dat ouders over het algemeen de lat voor zichzelf hoog leggen als het om opvoeden gaat. Het Nederlands Jeugdinstituut vindt het belangrijk dat ouders bij het gewone opvoeden gesteund en empowered worden. Ouders en andere opvoeders moeten elkaar kunnen aanspreken op hun wijze van opvoeden, zonder daarbij te problematiseren. Het uitgangspunt is dat iedereen samen verantwoordelijk is voor de opvoeding van een kind.

Centraal in deze eerste pijler staan de algemene jeugdvoorzieningen, maar ook faciliteiten in de fysieke omgeving van kinderen en jongeren. Sportaccommodaties bijvoorbeeld, of speelplekken. Professionals en vrijwilligers die er werken moeten kinderen op een positieve wijze kunnen stimuleren en ondersteunen bij het ontwikkelen van hun talenten. Daarnaast wordt van hen verwacht dat zij veel voorkomende vragen van ouders kunnen beantwoorden. En dat zij alledaagse hobbels in het opgroeiproces van jeugdigen, samen met ouders, weten te nemen zonder ze meteen als probleem te bestempelen. Het creëren van een positieve en veilige leefomgeving zijn daarbij kernwoorden.

Tweede pijler

De *tweede* pijler wordt gevormd door een versterking van de pedagogische kwaliteit van aanvullende voorzieningen of specifieke 1^e en 2^e lijns voorzieningen en de professionals die er werken. Zodat zij gericht kunnen inspelen op vragen en behoeften van jeugd en ouders rond opvoeding, ontwikkeling, gezondheid en opgroeien. Daarbij zou de focus moeten liggen op de meest voorkomende vragen, risico's en problemen van ouders en jeugd. Deze zouden in onze optiek richtinggevend moeten zijn voor het basisaanbod als het gaat om specifieke en effectieve vormen van preventie en vroeghulp, signalering en de zwaardere jeugdhulpverlening. Breng de meest voorkomende uitdagingen en problemen in kaart en kijk welke mogelijkheden er zijn om opvoeders, professionals en jongeren zelf goed toe te rusten om vragen te beantwoorden en problemen op te lossen. Zorg ervoor dat alle betrokkenen beter in staat worden gesteld om optimaal te kunnen investeren in positief opvoeden, in de brede ontwikkeling van individuele talenten en burgerschap, in bevordering van de gezondheid en een optimale schoolloopbaan voor ieder kind. Daarnaast is het zaak dat er voldoende ruimte is om vroegtijdig te kunnen signaleren en de risico's en problemen die zich daarbij voordoen aan te kunnen pakken.

De focus op positieve 'normale' ontwikkeling

Het Nederlands Jeugdinstituut wil in het programma Positief jeugdbeleid vooral focussen op het stimuleren, verbeteren en versterken van de mogelijkheden die de 'normale' ontwikkeling van kinderen en jongeren optimaal maken. Zonder daarbij te problematiseren. Maar ook zonder problemen uit het oog te verliezen.

Leeftijds- en ontwikkelingsfasen

Kinderen en jongeren ontwikkelen zich – mentaal, cognitief en lichamelijk – in fasen. Als het goed gaat en dat is zo met het gros van de kinderen, is die ontwikkeling positief en langs een continue ontwikkelingslijn. Daar horen 'problemen' en een bepaald gedrag bij, dat voor ouders soms moeilijk kan zijn. Abnormaal is het echter meestal niet.

De volgende tabel geeft een overzicht van dat proces en de 'normale' uitdagingen die daar voor kind en opvoeder bijhoren.

Tabel 1. Overzicht van leeftijdsfasen, veel voorkomende 'normale' problemen en ernstiger problemen

Uit: T. van Yperen, Betere ketens. Bouwen aan een effectief stelsel voor jeugd en opvoeding. In: D. Graas, T. Liefwaard, C. Schuengel, W. Slot & H. Stegge (red.), *De Wet Jeugdzorg in de dagelijkse praktijk* (pag. 89-108). Houten: Bohn Stafleu van Loghum, 2009

Globale leeftijd	Belangrijke milieus	Ontwikkelingsopgave	Opvoedingsopgave	'Normaal' probleem	Voorbeelden van qua moment, duur of intensiteit ernstig probleem bij kind
0-2 jaar	Gezin; Opvang	Fysiologische zelfregulatie; veilige hechting; exploratie; autonomie en individuatie	Soepele verzorging; sensitieve en responsieve interactie bieden; beschikbaarheid; ruimte en steun geven	Voedingsproblemen; slaapproblemen; scheidingsangst; angst voor vreemden, donkerte en geluiden	Eet/slaapstoornis; reactieve hechtingsstoornis; huilbaby
2-4 jaar	Gezin; Opvang; (Voor)School	Representationale vaardigheden (o.a. taal); constructieve omgang met leeftijdsgenoten; internaliseren van eisen (w.o. zindelijkheid); sekserol-identificatie	Sensitiviteit voor cognitief niveau; positieve en bevestigende omgang; omgaan met ambiguïteit kind; disciplineren; seksespecifieke benadering	Angst voor vreemden, donkerte, geluiden; koppigheid; driftbuien; agressie; ongehoorzaamheid; druk gedrag / overactiviteit; angst i.s.m. sekserol en identiteit; niet zindelijk	Scheidingsangst; fobische / sociale angststoornis; stoornis in taal, spraak, motoriek; encopresis; ADHD; gedragsstoornis beperkt tot gezin; oppositionele gedragsstoornis jonge kind
5-12 jaar	Gezin; School; 'Peer groep'; Verenigingen	Decentratie; schoolvaardigheden; ijver ('industry'); acceptatie door leeftijdsgenoten	Gelegenheid geven voor omgang met leeftijdsgenoten; schools onderricht; waardering voor schoolwerk; democratische en warme opvoedingsstijl	Ruzies; concentratieproblemen; laag prestatieniveau; schoolweigering; stelen of vandalisme als incident; ritualistisch gedrag	Enuresis; stoornissen in schoolvaardigheden; sociale terugtrekking; persistente schoolweigering; stoornissen in geslachtsidentiteit; gedragsstoornis of vroege delinquentie; neurosen en somatoforme stoornissen
12-16 jaar	Gezin; School; 'Peer groep'; internet gemeenschappen; Verenigingen; Werkring; Diverse sociaal-culturele velden	Emotionele (en praktische) zelfstandigheid; omgaan met eigen en andere sekse; ontwikkeling van waardesysteem; persoonlijke identiteit, school, beroep en samenleving	Emotionele steun bieden; tolerantie voor experimenten; leeftijdsadequate grenzen stellen; voorbeeldfunctie vervullen; meer symmetrische relatie met kind aangaan	Gebruik psychoactieve stoffen (alcohol, drugs); twijfels over identiteit en/of toekomst; problemen met uiterlijk; problemen met autoriteiten; incidenteel spijbelen	Problemen door alcohol, drugs; stoornis in de identiteit; anorexia en boulimia (nervosa); problemen bij seksuele oriëntatie; suïcide; oppositionele gedragsstoornis puber; gedragsstoornis in groepsverband; delinquentie; schooluitval

Het Nederlands Jeugdinstituut meent dat het belangrijk is dat iedereen die (mede)opvoedt weet heeft van deze fasen en hun betekenis voor het kind en zijn gedrag.

Maar we gaan nog een stap verder. Want voor een positieve ontwikkeling van alle jeugdigen is een goede pedagogische basisinfrastructuur nodig, met een zo veelzijdig en stimulerend mogelijke ontwikkelingsomgeving voor iedereen. Het gaat dan niet alleen om ruimte voor een schoolarbeidsloopbaan, maar ook bijvoorbeeld om het aanbieden van activiteiten die passen bij kinderen in hun verschillende ontwikkelingsstadia. Meer mogelijkheden bieden betekent ook: kijken naar wat kinderen en jongeren al wél hebben.

Aanvullend werken

'It takes a whole village to raise a child' is de inmiddels populaire uitdrukking van wat in beleids- termen 'pedagogische basisinfrastructuur' heet. Ofwel: het geheel van ontwikkelingsmogelijkheden dat gezin, jeugdvoorzieningen en de verdere leefomgeving samen te bieden hebben. Opvoeders in de diverse verbanden moeten elkaar daarvoor zo goed mogelijk complementeren. Elk heeft net weer een andere rol in de opvoeding. Ze moeten dus niet hetzelfde doen, maar elkaar aanvullen, vanuit een gemeenschappelijk doel: een optimale positieve ontwikkeling van het kind.

Figuur 1: Complementair werken in de pedagogische basisinfrastructuur

Primair verantwoordelijk voor het bieden van ontwikkelingskansen aan hun kind zijn de ouders. Professionals vullen dit aanbod aan. Medewerkers in de kinderopvang en peuterspeelzaal bieden jonge kinderen een andere samenlevingsvorm met andere ontwikkelingsmogelijkheden. Het kinder- en jongerenwerk, het vrijwillige jeugdwerk en voorzieningen voor sport, kunst en cultuur leveren weer andere complementaire ontwikkelingsmogelijkheden. Dat doen ze door wat ze zelf met kinderen of jongeren ondernemen, maar ook doordat zij kinderen in contact brengen met andere situaties en mensen 'in de village'. Ze fungeren daarbij als het ware als pedagogische intermediair. Een ander voorbeeld is de rol die scholen spelen. Cognitieve ontwikkeling is de specifieke kerntaak

van school. Maar groepsinteracties binnen en buiten de les zijn ook van invloed op de ontwikkeling en het welbevinden van jeugd. Nu is de schoolsamenleving anders dan de samenleving in gezinnen, die in de kinderopvang anders dan bij de scouting. Wij menen dat die verschillen niet weggepoetst mogen worden, maar dat opvoeders in de diverse contexten kinderen moeten steunen om die verschillen positief voor hun ontwikkeling te gebruiken.

Professionals moeten daarbij zorgen voor een vertrouwensbasis, van waaruit kinderen en jongeren zich op positieve voet willen en kunnen begeven in nieuwe situaties. Van belang is dat zij zich kunnen inleven in de wereld van kinderen en jongeren. Dat zij bijvoorbeeld vertrouwd zijn met de nieuwe virtuele omgeving van kinderen en jongeren, zoals hyves, facebook en twitter. Zodat ze de interactie van jeugdigen in die niet-bestaande wereld kunnen begrijpen, begeleiden, en verbinden met de reële wereld.

Aanvullend is eveneens de informele steun die ouders aan elkaar geven en de steun die wordt geboden in de buurt, door vrienden of familieleden: de pedagogische civil society.

Kernbegrippen voor pedagogisch handelen

In de praktijk vindt het gesprek over de complementariteit – het aanvullend zijn – van ieders werk echter nauwelijks plaats. Een belangrijke belemmering hiervoor lijkt het ontbreken aan een gedeelde visie over de verschillende bijdragen die elke mede-opvoeder moet leveren aan de ontwikkeling van een kind. Bovendien is er weinig visie over hoe deze bijdragen elkaar het beste aanvullen.

Om zo'n visie te formuleren is het nodig dat iedereen spreekt en handelt vanuit dezelfde pedagogische kernbegrippen. Zodat ouders, (mede-)opvoeders en professionals elkaar kunnen aanspreken op hun diverse pedagogische interacties, de omgangsvormen en ontwikkelingsstimuli die ze bieden.

Met zo'n *gezamenlijke* basis weten we beter van elkaar welke *verschillende* bijdragen diverse soorten opvoeders leveren. Begrip van die verschillen is essentieel voor complementair werken: in beleid en praktijk.

Wij destilleren drie kernbegrippen die leidend zouden moeten zijn voor ons pedagogisch handelen. Het gaat daarbij om het stimuleren van:

1. meedoen
2. ontwikkeling
3. welbevinden

Waarbij we ervan uitgaan dat er altijd samenhang is tussen de ontwikkeling van een individu en de samenleving.

Figuur 2: Kernbegrippen in onderlinge samenhang

* De indeling in vijf ontwikkelingsdomeinen is overgenomen uit het advies van de Onderwijsraad (2008) *Een rijk programma voor ieder kind*.

In figuur 2 zijn deze kernbegrippen in hun onderlinge samenhang verbeeld. Juist de samenhang is essentieel. Deze samenhang is weergegeven als een ontwikkelingsspiraal, waarin pedagogische interacties en pedagogisch handelen, meedoen en welbevinden elkaar beïnvloeden.

Samenhang tussen ontwikkeling van individu en samenleving

Persoonlijke ontwikkeling ontstaat doordat mensen meedoen aan diverse vormen van samen leven. Dat gebeurt van jongs af aan in gezinsvormen, maar mensen leven ook samen in allerlei andere sociale en maatschappelijke situaties en – cultureel diverse - structuren. Denk aan studentenwoningen of het buurmanschap in de wijk. Andersom is onze samenleving als geheel afhankelijk van de bijdragen die alle mensen daaraan leveren vanuit hun persoonlijke ontwikkeling. Samen moeten wij de samenleving zo inrichten, dat die voor zo veel mogelijk burgers de moeite waard is om in te investeren en zich er als medeverantwoordelijke aan te verbinden. In een democratische samenleving gaat dat niet via geweld, maar via dialoog, onderhandeling en een algemeen gedragen rechtsorde. Aan de basis ligt het erkennen van wederzijdse belangen van mensen, kinderen en volwassenen, in de manier waarop zij zich met elkaar verbinden, hun ervaringen op elkaar afstemmen in vormen van samen leven, leren en werken.

Bij een positieve ontwikkeling van jeugd is dan ook geen sprake van een tegenstelling, maar van een samenhang tussen ‘persoonlijke’ doelen als welbevinden en talentontwikkeling of ontplooiing, en ‘sociale’ doelen zoals meedoen (participatie) en sociale binding.

Bovenstaande gezamenlijke pedagogische kernbegrippen helpen als uitgangspunten voor het gesprek dat wat ons betreft op lokaal en regionaal niveau tussen de partners van het jeugdveld gevoerd moet worden. Daarbij gaat het er niet om dat iedereen ‘hetzelfde doet’, maar dat verschillen in aanpak voor de kinderen én voor de opvoeders onderling begrijpelijk en waardeerbaar zijn als bijdragen aan de ontwikkeling in (leren) meedoen en welbevinden.

Tot slot

Wij willen graag dat partners uit de jeugdsector en beleidsmakers aan de slag gaan om hun gezamenlijke visie op positief jeugdbeleid uit te werken en te vertalen in afspraken en acties. De jeugdsector moet dit stimuleren en hiervoor ruimte bieden. Wij zullen als Nederlands Jeugdinstituut onze dialoog met het veld voortzetten en zo gezamenlijk toewerken naar een volgende versie van dit visiedocument. Kansen voor verdere uitwerking zien wij op de volgende aspecten:

- opvoedstijlen in pedagogisch handelen in interactie met het kind;
- investeren in de pedagogische civil society: samenwerking met de ouders en het stimuleren en ondersteunen van informele opvoednetwerken;
- complementariteit van de voorzieningen;
- de rol van de lokale overheid bij positief jeugdbeleid.

Deel B: Resultaten van de dialoog met het veld

Inleiding

De kernbegrippen uit deel A zijn belangrijk als gezamenlijk referentiekader, in gesprekken over visie. Maar het zijn ook abstracties die pas gaan leven, als ieder ze vanuit de eigen opvoedingscontext kan toelichten en uitwerken. Verschillen in context brengen ook verschillen in uitwerking met zich mee. Het is belangrijk dat mensen – vanuit het gezamenlijke referentiekader - ook die verschillen aan elkaar kunnen uitleggen. Hieronder beschrijven wij op basis van een serie bijeenkomsten met onze stakeholders, hoe de kernbegrippen in diverse disciplines en werksoorten zoal worden gebruikt. Daarnaast wordt dit geïllustreerd met citaten van deelnemers aan de bijeenkomsten. Ter afsluiting vatten wij samen, welke adviezen werden gegeven voor de organisatie van positief jeugd-beleid.

Ontwikkeling

Ontwikkeling is hét kenmerk van opgroeien. Opgroeien is: je ontwikkelen – lichamelijk, geestelijk – op allerlei gebieden. Ontwikkeling heeft onnoemelijk veel aspecten, en er zijn veel termen in omloop om zulke aspecten te onderscheiden, en juist weer te verbinden in algemenere begrippen. Verschillen in terminologie onder beroepspedagogen hangen samen met verschil in ‘beroepsbrillen’ en wetenschappelijke context. Maar veranderingen ontstaan evengoed in publiek gesprek, via de media, in veranderende maatschappelijke en beleidscontexten.

Bijvoorbeeld:

- *onderscheidingen in ontwikkelingsdomeinen, zoals:*
 - de oudere onderscheiding van ‘ontwikkeling van hoofd, hart en hand’
 - en diverse nieuwere zoals ‘persoonlijke, sociale, morele ontwikkeling’; of ‘fysiek, emotioneel, cognitief, creatief’; en variaties tot onderverdeling in acht intelligentiegebieden;
- *definities van basisbehoeften of basisvoorwaarden bij opgroeien en opvoeden, zoals:*
 - ‘gezond en veilig opgroeien, een steentje bijdragen aan de maatschappij, talenten ontwikkelen en plezier hebben, goed voorbereid zijn op de toekomst’: de ontwikkelingsvoorwaarden die ons ministerie van Jeugd en Gezin formuleerde;
 - de driehoek van autonomie, relatie, competentie als basisbehoeften voor de ontwikkeling van het kind;
- *verzamelbegrippen, zoals:*
 - competentieontwikkeling, talentontwikkeling.

De betekenis van zulke begrippen verandert ook altijd weer in het gebruik. Zo is ‘competentie(ontwikkeling)’ aanvankelijk geïntroduceerd als begrip voor een mentaal vermogen om een samenhangend geheel van kennis, vaardigheden en houding, in diverse situaties te kunnen

inzetten. Intussen wordt het vaak juist gebruikt als aanduiding van vaardigheden. Ook met het begrip ‘talentontwikkeling’ wordt meestal een breed scala aangeduid van persoonlijke ontplooiing, eigen talenten en de sociale waardering ervoor; en ook de inzet van je talenten in het sociale leven tot en met eventueel beroepsbeoefening valt daaronder. Zo impliceert het ook diverse vormen van meedoen en (ver)binding. ‘Talentontwikkeling’ wordt sinds de vorige eeuw vaak gebruikt in de context van maatschappelijke kansenongelijkheid en de bestrijding daarvan. Maar sinds enige tijd wordt het ook weer gebruikt voor stimulering van talenten in bèta-disciplines, of nog breder op allerlei gebieden van intellectuele, culturele en sportieve ontplooiing.

Ontwikkeling als (leer?)proces

Het wezen van ontwikkeling is uiteraard dat je verder komt: groei, verdieping en verbreding op allerlei fronten. Een proces waarbij je steeds meer leert, weet, kunt en wilt; voortbouwend op je eerdere ontwikkeling. ‘Leren’ is een makkelijk samenvattend woord voor dit proces. Zo gebruiken mensen het ook vaak in dagelijks taalgebruik, als ze het hebben over leren van wat je zoal mee-maakt (‘daar heb ik wel van geleerd!’). Maar bewust, expliciet, gebruik van het woord ‘leren’ wordt vaak toch vooral geassocieerd met leren via onderwijs op school. Om verschillen aan te duiden wordt er in jargon wel gesproken over formeel leren (via school), non-formeel leren (via andere activiteiten die met ontwikkelingsoogmerk worden georganiseerd) en informeel leren (in het dagelijkse leven). Bij jongere kinderen heb je ook het begrip: spelend leren.

Je ontwikkelen, (bij)leren, kan op allerlei manieren. Het kan per individu verschillen op welke manier ze het makkelijkste leren (verschillen in leerstijlen). Manieren van leren veranderen ook in de loop van je ontwikkeling: iedereen begint met spelend leren en ontwikkelt daarna ook andere manieren. Manieren van leren zijn ook verbonden aan wát je leert, van wie en waar. Een deel van je ontwikkeling kun je opdoen via speciale leermiddelen en -methoden. Dat is weliswaar typerend voor veel van de schoolse ontwikkeling, maar het kan ook deel zijn van opleidingen of cursussen voor activiteiten elders. En van computerspelletjes in je eigen tijd. Een rijke ontwikkelingsomgeving betekent ook: jeugd een diversiteit bieden aan wat en hoe je kunt leren. In verschillende vormen van samen leven, met verschillende mensen en in verschillende situaties. Spelend leren, schools leren, ervaringen opdoen, levensecht leren.

Oriëntatie en keuzeprocessen

Oriëntatie (ook wel: horizonverbreding genoemd) is essentieel voor de ontwikkeling van meedoen en welbevinden in diverse vormen van samen leven. Oriëntatie is ontwikkelingsgerichte kennismaking (ontmoeting) met mensen en hun activiteiten, aspecten van de hele leefomgeving in nabije en verre werelden, inclusief de materiële omgeving van natuur tot en met media en de omgang daarmee. Oriëntatie is het begin van elke nieuwe ontwikkelingsfase. Dat kan een oriëntatie in het echte leven zijn, of via oudere en nieuwere media.

In het verlengde van oriëntatie ligt het (leren) maken van keuzen, met inzicht in je eigen sterke en zwakke kanten. Met het vormen van gedachten over je wensen, inzicht in mogelijkheden om je verder te ontwikkelen, en verantwoordelijkheid voor je eigen keuzen daarbij.

Ontwikkelingsdoelen

Wij kozen een heel algemene omschrijving van het doel van ontwikkeling, die voortvloeit uit ons hoofduitgangspunt over de samenhang in ontwikkeling van individu en samenleving, en de andere kernbegrippen: 'leven en welbevinden in onderlinge betrokkenheid en zelfstandigheid'.

In onze samenleving – in elk geval in de Nederlandse – hebben we geen algemene doelen van positieve ontwikkeling. Waar er van ontwikkelingsdoelen wordt gesproken, gaat het in feite over ontwikkelingsdomeinen, ontwikkelingsbehoeften of -voorwaarden. Onze doelomschrijving is verwant aan de driehoek van basisbehoeften van kinderen (autonomie, relatie en competentie).

In de buurt van ontwikkelingsdoelen komen tevens (ook weer verschillende) ontwikkelingspsychologische onderscheidingen in globale ontwikkelingsopgaven voor opeenvolgende leeftijdsfasen, met bijbehorend globale opvoedingsopgaven.

Voor het onderwijs hebben we officiële kerndoelen: die beschrijven op welke ontwikkelingsdoelen de school zich richt. Algemene ontwikkelingssterreinen (emotioneel, verstandelijk, creatief, lichamenlijk, sociaal, cultureel) zijn uitgewerkt in doelen voor de schoolvakken, voor diverse fasen van onderwijs. Onlangs is er een Europees en vervolgens Nederlands referentiekader voor taal en rekenen ontwikkeld, waarbij doelen zijn gebaseerd op sociale handelingscontexten van taal en rekenen.

Het is verklaarbaar dat we alleen kerndoelen voor onderwijs hebben: dat is onze enige echte 'basis'voorziening, verplicht voor iedereen. Het is een interessante maar nog open vraag of we voor de hele jeugdontwikkeling algemene basis-ontwikkelingsdoelen zouden moeten hanteren: om af te kunnen spreken hoe dit complementair uitgewerkt wordt in pedagogische opvoedingstaken van diverse algemene jeugdvoorzieningen. Basisontwikkeling wordt ook in onderwijs gebruikt als term voor wat onze hele jeugd aan ontwikkeling nodig heeft: in het belang van ieders individuele ontwikkeling en de samenleving.

Los van de open vraag over wat benodigde basisontwikkeling is, hoe en of je dat kunt bepalen, is ontwikkeling hoe dan ook een proces dat niet ophoudt. Het gaat altijd om een ontwikkeling, groei en ontplooiing, in steeds meer vormen van samenleven, in groeiende mate van deelname, met bepaalde aspecten waarin je je verdiept en waarin je steeds meer kunt en wilt kunnen. Met welbevinden – veiligheid, vertrouwen en uitdaging – in de diverse situaties en ontwikkelingsstadia waarin je verkeert. Zie daarover de volgende paragrafen.

Over ontwikkeling, met associaties van meedoen en welbevinden

'Spelen is niet alleen ontspanning, maar ook leren: uit betrokken spel, in allerlei omgevingen – al dan niet georganiseerd, in de openbare ruimte en thuis.'

'Als je ouders vraagt wat ze belangrijk vinden aan scouting, zeggen ze dat hun kinderen daar van alles leren, zoals samen spelen, sociaal functioneren, en dingen over natuur en milieu. Daarom profileren we ons als scouting ook graag als educatieve voorziening.'

'Als jeugdwerkzaamheden kunnen we ons ook heel goed profileren op "levensecht leren" of "ervaringsleren". Maar van onze subsidiërende gemeente moeten we het woord "leren" vermijden, omdat die vindt dat leren ons terrein niet is, maar dat van school of kunsteducatie. We houden het dus op "ervaringen opdoen".'

‘Eigenlijk gaat het om goed verwerken wat je hebt ervaren, je dat eigen maken en het een plek in je verdere leven geven. Om identiteitsontwikkeling.’

‘Het gaat in al onze pedagogische werksoorten om stimuleren tot meedoen, en kinderen helpen zich daarin te ontwikkelen.’

‘Door stapjes vooruit te zetten, kansen te bieden. Maar met respect voor ieders eigenheid en ook grenzen. Dat heeft te maken met welbevinden.’

‘Het gaat om uitbreiding van situaties waarin je kunt meedoen: ontmoeting daarmee, oriëntatie erop. En kinderen daartoe uitdagen.’

‘We willen uitdagende situaties aanbieden. Op eigen niveau of interesseveld, maar ook over de eigen schutting kijkend, bijvoorbeeld ook in contact met ouderen.’

‘Nieuwe kansen met bijgaande talentontwikkeling: gelegenheid tot ontwikkeling en oefenen, uitdagen, waardering krijgen en geven.’

‘Als kinderwerk en vrijwillig jeugdwerk trekken we deelnemers omdat je er dingen kunt doen, aan dingen kunt meedoen.’

‘Voor ons als jongerenwerk ligt dat anders. Je begint bij welbevinden, persoonlijk vertrouwen en een relatie opbouwen. Een straathoekwerker moet erin slagen mee te doen op het territorium dat jongeren als het hunne beschouwen, de straat. Je moet up-to-date kennis hebben van die jongerenwereld, hun taal en gebruiken (wat is *respect*, wat is *cool*), ook in hun virtuele wereld. En je moet hen van advies kunnen dienen en dingen met en voor hen organiseren.’

‘In jongerenwerk staat de belevingswereld van jongeren zelf centraal, daar moet je bij aansluiten om verbinding te kweken. En dan werken vanuit de vraag van jongeren zelf, en met henzelf, dat ze zelf hun activiteiten ook helpen organiseren en uitvoeren.’

‘Maar dat geldt voor alle pedagogische werksoorten. Het verschil is dat de belevingswereld en de competenties om ergens aan mee te doen verschillen: van kinderen en jongeren, op verschillende leeftijden, in verschillende omstandigheden, ontwikkelingsfasen enzovoort.’

Meedoen, in diverse vormen van samen leven

‘Meedoen’ (en: leren meedoen) is niet voor niets een leidend begrip in het huidige denken over opgroei en opvoeding. Opvoeden is in essentie: kinderen laten meedoen, en hen helpen om steeds volwaardiger te participeren in allerlei vormen van samen leven, leren en werken. ‘Vormen van samen leven’ vatten we breed op.

Diverse vormen van samen leven

Het gezin is de eerste vorm van samen leven (en samen leren) voor kinderen, waarna er allengs andere bij komen:

- in gezinsverband of variaties daarop;
- in crèche of speelzaal met pedagogisch medewerkers en andere kinderen;
- op school met leerkrachten en medeleerlingen;

- in de bso, tieneropvang, kinder-jongerenwerk, clubs op sport-, cultureel of ander gebied met begeleiders en peers;
- in het sociale en letterlijke verkeer van buurt en stad; in de openbare ruimte en natuur, spelend, rondlopend; gebruikmakend van publieke voorzieningen en wat de omgeving biedt; al dan niet deelnemend aan of initiatief nemend tot activiteiten in buurt of stad;
- in virtuele contacten en (spel-, leer-, informatie)activiteiten;
- in vrijwillige of betaalde werksituaties met bazen en collega's;
- in interactie met maatschappelijke instanties, enzovoort.

Dwars daar doorheen spelen variaties in leefculturen, verbonden aan:

- sociaaleconomische, etnische of migratie-achtergronden;
- religieuze, levensbeschouwelijke, politieke achtergronden;
- leeftijd, sekse, seksuele oriëntatie;
- allerlei andere 'subculturen'.

Meedoen is geen eenrichtingsverkeer: meedoen, samen leven, doe je met elkaar. Het gaat er niet alleen om dat kinderen allengs gaan meedoen in de volwassenenwereld, of aan dingen die voor jeugd georganiseerd worden. Het gaat ook om jeugdige manieren van doen en meedoen: van spelende kinderen tot tieners die hun sociale leven in de openbare ruimte zoeken. Jeugdige vormen van (mee)doen zijn ook onderdeel van onze samenleving.

Meedoen wordt ook vaak geïnterpreteerd als 'erbij horen' en 'betrokken zijn in de samenleving'.

De algehele samenleving is het grote geheel waar iedereen per definitie bij hoort. Praktisch gezien zijn mensen, jong en oud, in een weliswaar divers maar toch beperkt en bepaald aantal vormen van samenleven betrokken. Belangrijk is dat zij zich daarin kunnen ontwikkelen en dat zij welbevinden ervaren. Eigen keuzen maken is daarbij verbonden met waardering uit hun omgeving voor die keuzen. Ook moeten jonge en oudere mensen een zekere mate van begrip voor andere keuzen en vormen van samen leven ontwikkelen, voor ieders welbevinden (ook wel leefbaarheid van de samenleving genoemd).

Opklimmend meedoen: participatieladder

'Participatie' is in wezen een ander woord voor meedoen. Maar veel mensen denken bij participatie vooral aan: inspraak, democratisch burgerschap, maatschappelijk steentjes bijdragen, verantwoordelijkheid dragen, binding aan maatschappelijke organisatievormen.

Meedoen (participeren) kan op allerlei manieren, en op allerlei niveaus van betrokkenheid.

Hierbij is ook het begrip 'participatieladder' ontwikkeld, met treden voor toenemende inbreng, betrokkenheid en verantwoordelijkheid. Het gaat er dan niet om dat de hoogste tree in alle omstandigheden streefnorm is, maar juist dat kinderen (en volwassenen) in verschillende situaties op een verschillende tree kunnen staan. Pedagogisch gezien gaat het erom, welke situaties kinderen de gelegenheid bieden om op een hogere tree te (leren) participeren, naast andere waarin ze – al dan niet voorlopig – op een lager participatieniveau meedoen.

••••••••••

Over meedoen, met associaties van ontwikkeling en welbevinden

‘Ieder kind heeft dromen en wil ergens bijhoren en ergens aan bijdragen.’

‘Meedoen kun je pas als iets beschikbaar, toegankelijk is: qua aanbod, plaats en tijd.’

‘Ouders en kinderen moeten dan ook weten wat er beschikbaar is: je moet hen helpen zich te oriënteren op waar ze zoal aan kunnen meedoen – op school en daarbuiten.’

‘Samen spelen is ook samen iets doen, ervaren, leren, samenwerken. Aansluiten en meespelen, met nieuwe inbreng en gevarieerd spel- en ervaringsaanbod; nieuwe perspectieven daarin vinden.’

‘Actief zijn in je eigen wijk is burgerschapsvorming. In je eigen buurt nieuwe mensen, bezigheden en perspectieven leren kennen, dat draagt ook bij aan sociale cohesie in plaats van segregatie.’

‘Wij organiseren al meer dan twintig jaar activiteiten met alle buurtscholen waarin kinderen van alles ontdekken, doen en leren in de buurt, onder en na schooltijd. Daar hoort een project bij over herdenken en vieren, waarin kinderen onder andere oude buurtbewoners interviewen over hun ervaringen in de Tweede Wereldoorlog.’

‘Wij doen bijvoorbeeld projecten waarin jongeren zelf werkzaamheden bedenken zoals de bankjes in het park verven, de zandbak in de speeltuin schoonmaken, goalpalen plaatsen op open terrein, klussen doen tegen een kleine vergoeding. Dat geeft welbevinden door meedoen, voor henzelf en wijkgenoten.’

‘Door jongeren mogelijkheden aan te bieden voor werkervaring, draag je bij aan hun betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor de samenleving.’

‘Buurtbewoners moeten ook begrip voor jeugd leren krijgen, in plaats van alleen hun overlast door lawaai of hangen te zien. Begrip van beide kanten is nodig, maar je moet daar ook gezamenlijke taal in ontwikkelen.’

‘Er zijn ook buurten waar het klimaat al te negatief is – voortdurend politiesirenes, kinderen en jongeren die elkaar op straat het (mee)doen onmogelijk maken. Voor projecten van jeugdwerk-zijnswork of kunsteducatie kunnen kinderen daar niet de straat op voor een fotoproject, want hun camera’s worden afgepakt, er wordt met eieren naar ze gegooid.’

‘Dat komt ook doordat gemeenten te afwachtend zijn en pas reageren als er sprake is van overlast-gevoel: on-welbevinden bij bewoners. En dan gaat het niet eens over het welbevinden van de jeugd in kwestie.’

‘Wijkregie op meedoen is nodig voor sociale cohesie. Gemeenten moeten inzetten op het organiseren van ontmoetingen waarbij jeugd en volwassenen gevarieerde contacten hebben. Als sociale leeromgeving, als bijdrage aan cohesie en zinvolle invulling van vrije tijd.’

‘Voor het “meedoen” van kinderen heb je altijd de betrokkenheid (= het meedoen) van ouders nodig. Niet alleen “informereren”, maar ook werkelijk samenwerken en uitwisselen als opvoedingspartners. Ouderbetrokkenheid moet vanuit overtuiging: met je hart, omdat je het echt waardevol en belangrijk vindt. Ouderbetrokkenheid die bestaat uit twee keer per jaar een 10-minutengesprek is geen samenwerking’.

‘Ouderbetrokkenheid veronderstelt naast uitwisselen ook een actieve inzet op het vergroten van de sociale cohesie.’

••••••••••

Welbevinden, in diverse vormen van samen leven

Welbevinden (of op zijn Engels 'well-being') is een cruciale voorwaarde om je positief te kunnen ontwikkelen. Tegelijkertijd is het ook een uitkomst van positieve ontwikkeling. Het is een staat-van-zijn die je in allerlei omstandigheden opnieuw opzoekt om – zo goed mogelijk – te kunnen leven. Zoals je lichaam altijd op zoek is naar de ideale lichaamstemperatuur van ongeveer 37°. Onder allerlei verschillende omstandigheden vergt het verschillende inspanningen en maatregelen om dat welzijn te behouden.

Daarom is ontwikkeling ook nodig om welbevinden te behouden en op te bouwen in allerlei nieuwe en verschillende situaties. En omgekeerd geldt: waar mensen hun welbevinden aan ontlenuen, verandert in het verloop van hun ontwikkeling en hun sociale deelname.

Welbevinden staat voor een arsenaal aan gevoelens van veiligheid, positieve uitdaging en vertrouwen, zoals:

- je thuis voelen, geborgenheid voelen, erbij horen;
- je fysiek en emotioneel goed voelen,
- plezier hebben en kunnen doen wat je graag wilt; zelf keuzen kunnen maken;
- vertrouwen in jezelf en anderen hebben, je gerespecteerd en gewaardeerd voelen; je deelname, je mening en talenten doen ertoe;
- positieve uitdaging ervaren; succes ervaren, trots op wat je kunt, maakt, doet;
- trots op je omgeving waar je deel van uitmaakt (je gezin, je afkomst, je buurt, je vrienden, je school).

Welbevinden in interactie

Welbevinden is altijd afhankelijk van interacties met anderen, de situaties waarin je met hen verkeert, wat je samen doet en hoe je dat doet. Het gaat immers om gevoelens die te maken hebben met wat je van elkaar krijgt: vertrouwen, respect, veiligheid, waardering, enzovoort.

In pedagogische interacties van opvoeders gaat het erom die gevoelens te bekrachtigen, en te stimuleren. Daarbij hoort vanzelfsprekend signaleren wanneer er iets loos is met het welbevinden van kinderen, en hen helpen dat welbevinden terug te krijgen. Maar we moeten niet afwachten tot er iets mis gaat. In de eerste plaats gaat het om positieve stimuli die kinderen het nodige gevoel van veiligheid én uitdaging geven. Met uitdagingen die ze aankunnen én de nodige steun bij uitdagingen die ze op eigen kracht – in een bepaalde ontwikkelingsfase – nog niet aankunnen.

In groepen heeft dat alles te maken met groepsgedrag, de onderlinge relaties tussen kinderen en de opvoeders en anderen in de leefomgeving. Elke groep is een vorm van samenleven. Groepen verschillen: in hun deelnemerssamenstelling, maar ook in bezigheden en daarbij behorende manieren van – samen – doen en leren. Daarom heeft welbevinden ook verschillende dimensies in het samen leven op school, thuis, de bso-groep, de publieke ruimte enzovoort.

Over welbevinden, met associaties van meedoen en ontwikkeling

‘Voor jonge kinderen moet er niet te veel diversiteit in begeleiders zijn, voor de hechting heb je juist vaste begeleiders nodig.’

‘Als kinderopvang bieden we voor veiligheid en vertrouwen, als voorwaarde voor ontwikkeling, een vaste dagstructuur met continuïteit in begeleiders.’

‘Voor welbevinden is het belangrijk dat meedoen je eigen keuze is. Je hebt ook verantwoordelijkheid voor je eigen keuzen. Maar je moet ook leren die keuzen te maken.’

‘Je moet eerst iets ervaren hebben voor je erover kunt meepraten en meebeslissen. Om te kunnen meedoen moeten kinderen competent zijn, competent worden.’

‘Welbevinden is mogen zijn wie je bent, daarin geaccepteerd worden – én nieuwe dingen uitproberen, uitvinden waar je talenten zitten.’

‘Ieder kind is uniek en anders, heeft een eigen karakter, met eigen mogelijkheden en beperkingen. Je moet ook de grenzen van kinderen respecteren.’

‘Vertrouwen opbouwen en veiligheid bieden betekent ook rekening houden met de achtergrond van je doelgroep en de verhoudingen in de groep.’

‘En rekening houden met wat kinderen en jongeren zelf als hun eigen welbevinden ervaren.’

‘Ik denk aan de breakdancebegeleider die dacht een veilige oefening te geven door iedereen tien keer te laten opdrukken. Maar deelnemers haakten juist af omdat ze bang waren het niet te kunnen, niet stoer genoeg over te komen tegenover hun groepsgenoten.’

‘Het gaat om ruimte voor eigen identiteit, maar met betrokkenheid op elkaar en verantwoordelijkheid (bijdrage aan verantwoordelijk volwassen worden).’

‘Respectvol met elkaar omgaan; normen en waarden delen, en ook frustratietolerantie opbouwen.’

‘Leren om in groepen te werken, leren delen. Je kunt meer als je dingen samen doet en rekening met elkaar leert houden.’

‘Dus gaat het ook om sociale vaardigheden, leren overleggen en afstemmen.’

‘En dat geldt voor kinderen en jongeren evengoed als voor de opvoeders. Opvoeden in samenspraak met ouders. Betrokkenheid organiseren en bevorderen: ook ouderbetrokkenheid.’

‘Meedoen kun je als gemeente ook met een beetje dwang of drang stimuleren: door subsidievoorwaarden te koppelen aan de ontwikkeling van meedoen. Maar welbevinden is wat mensen er zelf uit halen.’

‘Als gemeente kun je wel waardering laten blijken; waardering is belangrijk bij welbevinden.’

‘De gemeente draagt ook bij aan welbevinden door een leefbare omgeving te creëren, een veilige en aantrekkelijke speel- en leefruimte.’

‘Je moet het welbevinden van kinderen en jongeren zelf leren kennen om er positief beleid op te kunnen maken. Daarvoor moet een gemeente gericht op (be)zoek gaan naar de plekken waar jongeren zijn: leer ze kennen! Jongeren moeten uitgedaagd worden om hun plannen in te dienen vanuit de insteek: welbevinden door meedoen.’

Interacties in sociale en materiële omgeving

Ontwikkeling gedijt bij een stimulerende omgeving: sociaal en materieel. In positief jeugdbeleid en opvoedingswerk willen we zorgen voor een omgeving die zowel in sociale als materiële zin stimulerend is voor de ontwikkeling. Het begrip ‘materiele omgeving’ omvat van alles: van de materialen die kinderen en jongeren ter beschikking staan om iets mee te doen, hun behuizing en de gebouwde omgeving waar ze verder in verkeren, openbare binnen- en buitenruimten, de buitenlucht en natuur waar ze al dan niet mee in aanraking komen. De virtuele omgeving – van zowel de oudere als de nieuwere media – is op te vatten als tussenvariant van sociale en materiële omgeving. Media zijn immers middelen voor wat mensen elkaar te vertellen hebben, hoe ze met elkaar omgaan en wat ze van elkaar leren. De sociale interacties met anderen zijn echter van de grootste invloed op hoe kinderen en jongeren de materiële omgeving leren gebruiken. Zulke sociale interacties zijn er altijd, maar ze dragen op verschillende manieren bij aan de ontwikkeling van jeugd. Als het gaat om interacties die bewust gericht zijn op de ontwikkeling van jeugd, spreken we van pedagogische interacties.

Sociale interacties

Sociale interacties zijn een essentiële ontwikkelingsmotor bij het meedoen en het ervaren van welbevinden in allerlei vormen van samen leven. Mede in reactie op wat anderen van je vragen en verwachten, ontdek en leer je allengs wat je zelf wilt en kunt: fysiek, emotioneel, sociaal, cognitief, creatief – met altijd normatieve aspecten en ethische achtergronden.

In hun interacties laten mensen blijken wat zij van kinderen en jongeren verwachten. Hun (normatieve) verwachtingen zijn verbonden aan heersende sociaal-culturele normen en ethische principes voor het samenleven, maar altijd ook aan bezigheden en betrekkingen in allerlei specifieke situaties (terreinen) van samen leven, leren en werken.

Mensen – kinderen en jongeren – moeten zich de normen eigen maken die bij verschillende situaties horen, en ook algemenere normen vertalen naar hun doen en laten in specifieke situaties. Daarbij is altijd sprake van zowel tradities als verandering (dus diversiteit), omdat er op allerlei samenlevingsterreinen ontwikkeling plaatsvindt. En ook vanwege migratie als bron van culturele diversiteit. Verwachtingen en normen die opvoeders en andere omstanders doorgeven zijn daarom altijd min of meer divers. Deze diversiteit geeft de mogelijkheid, maar noodzaakt ook, tot keuzen in de ontwikkeling van je identiteit: aan welke vormen en principes van samen leven wil ik me verbinden?

Heel algemeen beschouwd heeft iedereen die met kinderen en jongeren omgaat een invloed op hun ontwikkeling. Niet voor niets wordt het motto ‘It takes a village to raise a child’ tegenwoordig zo algemeen omarmd. Er wordt terecht veel waarde gehecht aan vrijwillige inzet van burgers, bedrijven of welke andere *village*-genoten ook, die dingen ondernemen met kinderen of jongeren of die steunnetwerken voor ouders vormen. Of voor kinderen en jongeren die zelf dingen organiseren met en voor elkaar (of juist voor ouderen).

Maar vrijwillige inzet heeft ook zijn beperkingen als het erom gaat ontwikkelingsprocessen van kinderen en jongeren, in hun verschillende ontwikkelingsfasen, gericht te stimuleren. De bezigheden en interacties van burgers, in hun dagelijkse leven en werken, zijn daar uit zichzelf niet op

ingericht. We kunnen niet verwachten dat uit hun bemoeienis met jeugd vanzelf een doorgaande lijn van ontwikkeling voortkomt. Daar hebben we opvoeders voor.

Pedagogische interacties van opvoeders

Opvoeders zijn degenen die zich wel in de eerste plaats met de ontwikkeling van jeugd bezighouden. Zij hebben opvoedingstaken als ouder, als professionele beroepskracht of vrijwilliger, op school en bij andere jeugdvoorzieningen. Hun interacties in die rollen zijn specifiek pedagogisch, oftewel gericht op de ontwikkeling van jeugd. Ze nodigen hen uit tot groeiend meedoen, inclusief het leren verwerken van problemen en frustraties die gewoon bij alle ontwikkelingsprocessen horen. Alle opvoeders moeten dan ook zorgen voor een vertrouwde basis, van waaruit kinderen en jongeren zich willen en kunnen oriënteren op allerlei samenlevingsterreinen, ontdekken waarin zij willen en kunnen (leren) participeren, waaraan zij zich willen verbinden. Waarbij zij zich – ook kritisch-constructief – gewaardeerd weten in hun interesses, hun inspanningen en de resultaten daarvan, in hun participatie. Waarbij ook kinderen en jongeren zelf in toenemende mate kritisch, constructief en medeverantwoordelijk deelnemen.

Ouders, diverse soorten beroepskrachten en vrijwilligers maken jeugdigen mee in verschillende vormen van samen leven, groepsverbanden en activiteiten. Ook het verschil in continuïteit van contact maakt uit voor de interacties tussen opvoeders en jeugd. Daarom zijn pedagogische interacties van de verschillende soorten opvoeders ook nooit precies hetzelfde. Dat is belangrijk, omdat kinderen en jongeren moeten leren om in diverse situaties mee te doen en zich daar wel bij te bevinden.

Ouders, professionele beroepskrachten en vrijwilligers

Geen enkele opvoeder kan zelf borg staan voor de ontwikkeling die gevraagd wordt in de vele verschillende vormen van samen leven, met vele inhoudelijke terreinen en bijbehorende kennis, kunde en omgangsvormen. Daarom zijn er, naast de ouders, pedagogische professionals en vrijwilligers die zich speciaal bezighouden met bepaalde terreinen en aspecten van ontwikkeling, en/of met bepaalde leeftijdsgroepen.

Voor een deel van de opvoeding zijn professionele beroepskrachten belangrijk, met een bepaalde scholing en opererend in arbeidsverbanden – zie bij de volgende paragraaf. Even belangrijk is het dat opvoeding voor een deel juist niet geprofessionaliseerd is. De opvoeding door ouders gaat uit van hun unieke persoonlijke relatie met hun kinderen en heeft daarmee een heel eigen kracht en karakter. Daarnaast is het belangrijk dat ook andere mensen buiten de professionele sfeer, als vrijwilligers, tijd en ruimte in hun leven vrijmaken om iets aan de ontwikkeling van jeugdigen bij te dragen. Zij doen dat omdat ze het boeiend vinden om hun eigen interesses met kinderen of jongeren te delen, dingen met hen te doen, hun daarbij iets te leren, en vaak ook om zichzelf via hun vrijwilligerswerk verder te ontwikkelen.

Voor de verdere ontwikkeling van een pedagogische basisinfrastructuur is het belangrijk om nader te doordenken voor welke aspecten van opvoeding we nu wel of geen professionele inzet nodig achten. Professionele inzet vereist zorg voor scholing en arbeidsverbanden waarin die inzet voor de hele jeugd georganiseerd wordt. Daar heeft de overheid (ten eerste landelijk, ten tweede lokaal) uiteindelijk de verantwoordelijkheid voor.

Over pedagogische interactie

‘Een vertrouwde relatie tussen jeugd en begeleider in groepsverband is ontwikkelingsvoorwaarde nummer één. Het opbouwen van die relatie moet in elke methodiek terugkomen. Professionals voelen zich hier zeer bij betrokken, maar krijgen te weinig faciliteiten om hier goed aan te werken.’

‘Je interacties zijn gericht op het bewustmaken van aanwezig talent, daarop verder bouwen, en vragen wat kinderen daarbij nodig hebben.’

‘We moeten allemaal kunnen omgaan met verschillen in ontwikkeling en ontwikkelingsmogelijkheden. Aansluiten op de belevingswereld en specifieke vraagstukken van jongeren.’

‘Je moet in elke groep uitleggen wat belangrijk is, wat de regels en de bedoelingen zijn. Dat zorgt voor acceptatie in de groep, tijdens activiteiten en voor later. Het maakt kinderen bewust van wat van hen gevraagd wordt.’

‘Kinderen moeten veel zelf én samen kunnen doen, met eigen inbreng in groepsactiviteiten.’

‘Positieve sociale interactie tussen en met kinderen en volwassenen: dat is oplossingen zoeken en bedenken voor kwesties waar je op stuit in je bezigheden met mensen en dingen.’

‘Groepsbegeleiders hebben altijd rekening te houden met verschillen in omgangsvormen die kinderen of jongeren thuis meemaken.’

‘Die switch moeten bijvoorbeeld ook overblijfmoeders maken, en daar kun je ze niet alléén voor laten staan. Wij begeleiden hen met de inzet van een opvoedingsspel, waarin moeders laten horen wat zij zelf belangrijk vinden. Dat is nodig om over verschillen in pedagogische omgangsvormen te kunnen praten.’

‘Maar je wilt wel algemeen geldende waarden en grenzen hoog houden, zoals respect voor de ander, en “niet meppen”.’

‘Elkaars gedrag en spelregels begrijpen is voorwaarde voor samen leven.’

‘Professional moet aanjager en motivator zijn in het gesprek met medeopvoeders: eerlijk en respectvol voor iedere partij. Ouders en kind moeten vertrekpunt zijn – niet hun eigen agenda.’

‘Om goed te leren samenwerken kun je werken met gezamenlijke methodes zoals *Leefstijl*, of *Vreedzame wijk* en *Vreedzame school*.’

Professionele pedagogische inzet

De kwaliteit van pedagogische professionals ligt in hun systematische – methodische – manieren van handelen en attitude bij pedagogische interacties. Zij moeten zich daarvoor geschoold hebben in de begeleiding van leer- en ontwikkelingsprocessen van jeugdigen.

De meeste pedagogische professionals werken met jeugd in groepsverband. Zij moeten in deze groepen ontwikkelingsgericht kunnen werken. Dat vraagt om begeleidingskunst bij groepsprocessen, kunnen inspelen op verschillen tussen kinderen of jongeren, gericht op ieders voortgaande ontwikkeling.

Specialisaties

Bij deze algemene professionele kwaliteit in het werken met jeugdgroepen zijn er weer tal van specialisaties, die min of meer corresponderen met diverse werksoorten (voorzieningen) en bijbehorende typen beroepskrachten. Bijvoorbeeld:

- Specialisaties algemene ontwikkeling voor bepaalde leeftijdsgroepen:
 - van baby tot jonge kind (pedagogisch medewerkers kinderopvang en leerkrachten onderbouw basisschool)
 - kind tot start puberen (leerkrachten midden-bovenbouw basisschool, pedagogisch medewerkers bso, kinderwerk)
 - puber-adolescent (leerkrachten voortgezet onderwijs, jongerenwerk)
- Specialisaties op ontwikkelingsterreinen en activiteitengebieden:
 - cognitie / schoolvakken-didactiek (leerkrachten)
 - spelend leren (kinderopvang inclusief bso, leerkrachten onderbouw, kinderwerk)
 - oriëntatie en participatie in buurt en bredere samenleving (kinderwerk en jongerenwerk)
 - fysieke ontwikkeling (vakdocenten lichamelijke oefening, jeugdsportbegeleiders)
 - creatieve ontwikkeling kunstzinnige vorming (medewerkers kunsteducatie)
- Specialisaties bepaalde doelgroepen:
 - jeugd uit sociaal-kansarme groepen (kinder- en jongerenwerk)
 - jongens of meisjes, migrantengroepen, specifieke jeugdculturen en dergelijke (specialisaties hiervoor in allerlei werksoorten)
- Specialisaties in individuele begeleiding:
 - in het kader van talentontwikkeling, coaching, scholing en arbeidstoeleiding (jongerenwerk, begeleiders sport en kunst).

Dit is slechts een tentatief overzicht. Nogal wat jeugdvoorzieningen en beroepskrachten bewegen zich op meer terreinen dan hier aangegeven, elkaar al dan niet overlappend. Zo roept de opkomst van de bso bijvoorbeeld de vraag op hoe de inzet van bso zich verhoudt tot die van het kinderwerk; en hoe beiden zich weer verhouden tot de inzet van begeleiders op gebieden als sport of kunst.

Milieus doorkruist

‘Kinderopvang voor 0- tot 4-jarigen is de eerste intrede in andere vormen van samen leven dan het gezin.’

‘Het kan me niet schelen waar kinderen zoal bewegen, áls ze maar bewegen. Op schoolgym, op de sportclub, spelend op straat, hoe dan ook.’

‘Wij stemmen ons kinderwerk af op wat ze op school leren, en organiseren daar aanvullende activiteiten bij. Op school leren ze taal, dan zorgen wij voor ontmoeting met nieuwe situaties en mensen waar ze die taal weer anders kunnen oefenen. Of we zorgen dat ze dingen kunnen doen met kunstenaars in aanvulling op wat de school al dan niet aan kunst doet.’

‘We zoeken uit wat je in de buurt kunt doen met onderwerpen van bijvoorbeeld natuur- en milieu-educatie. En kunnen we dat misschien ook samen met de scouting doen?’

'We moeten up-to-date zijn, anders tellen we niet mee in de beleving van jongeren.'

'We moeten vooral ook zorgen voor een doorgaande lijn in de transitiefasen in ontwikkeling: op de overgangsmomenten tussen voorschools en school, tussen 10 en 14 jaar, van school naar werk.'

'Je wilt ze leren spelen zonder hek.'

De hier genoemde professionals en hun voorzieningen zetten zich voor een groter of kleiner deel ook in voor probleembestrijding en hulpverlening (met name het jongerenwerk is hier in zijn huidige praktijk relatief sterk op gericht). Daarvoor is professionele inzet uiteraard ook van groot belang. Maar in het kader van deze visie op positief jeugdbeleid belichten we nu vooral de positief-ontwikkelingsgerichte inzet: óók voor doelgroepen die doorgaans als risicogroepen worden beschouwd. Zoals we al aangaven is het immers juist belangrijk om hun ontwikkeling niet alleen vanuit probleemperspectief te beschouwen, maar ook voor en met hen in te zetten op hun positieve ontwikkelingsmogelijkheden. Daarbij is het uiteraard van groot belang dat hun begeleiders de nodige kennis en ervaring over de 'doelgroepjeugd' in kwestie hebben.

Tot slot: Opmaat voor organisatie(s) en overheidsbeleid op pedagogisch-inhoudelijke basis

Uit de serie van bijeenkomsten blijkt dat de algemene jeugdvoorzieningen en overheid essentiële actoren zijn in de ontwikkeling van complementair pedagogisch werken. Dat doet niets af aan de essentiële pedagogische rol van ouders, of het diverse pedagogische potentieel van 'the whole village'. Wederzijdse – positieve én kritisch-constructieve – waardering van ieders specifieke pedagogische kracht is juist de basis voor complementair opvoeden. Maar voorzieningen en lokale overheid moeten het structurele, duurzame organisatiekader kunnen bieden, voor doorgaande ontwikkelingslijnen in het complementaire opvoedingswerk. We zijn het erover eens dat een gezamenlijk organisatiekader – van de diverse voorzieningen en overheid samen – allereerst pedagogisch-inhoudelijk gefundeerd moet zijn.

De beschreven resultaten van de dialoog met het veld, in deel B, bieden niet meer en niet minder dan een globale opmaat voor inhoudelijk-complementaire organisatie van het opvoedingswerk. Om de in praktijk verschillende activiteiten en interacties samen te kunnen vatten, is het gezamenlijke gedachtegoed noodzakelijk globaal. Na deze opmaat komt het erop aan de globale abstractie om te zetten in de uitvoering en organisatie van ieders werk. Het uitvoerend werk staat daarbij voorop; voorzieningen moeten in de eerste plaats fungeren als organisatiekaders voor het uitvoerend werk. Dat betekent volgens de deelnemers:

- De landelijke overheid legt zich toe op de landelijke pedagogische infrastructuur, in samenwerking met landelijk aansturende organisaties (van werksoorten, beroepsgroepen, opleidingen) en jeugdexpertisecentra:
 - de opleiding van beroepskrachten met de nodige diverse specialisaties om het gehele positief jeugdbeleid te kunnen (blijven) ontwikkelen;

- het stelsel van voorzieningen (als arbeidsverbanden van beroepskrachten) dat nodig is om een duurzame doorgaande lijn in ontwikkeling van alle jeugd te kunnen borgen.
- Elke algemene jeugdvoorziening legt zich toe op het realiseren van ontwikkelingsgerichte interacties met jeugd, gericht op een doorgaande (stijgende) lijn van meedoen en welbevinden in bepaalde vormen van samenleven:
 - in eigen specifieke activiteiten en begeleiding van jeugd, medeontwikkeld en uitgevoerd door beroepskrachten en/of vrijwilligers die opereren in medeopvoederschap met ouders, andere voorzieningen en verdere leefomgeving;
 - door eigen beleid ter ondersteuning van die beroepskrachten en vrijwilligers bij dit werk.
- Lokale overheden en voorzieningen samen zijn verantwoordelijk voor de lokale concretisering van het complementaire werk, in de lokale pedagogische infrastructuur. Zij kunnen daarbij ook lokale aanvullingen op de landelijke beleidslijnen inzetten. Maar zij zetten zich hoe dan ook samen in voor een *doorgaande* lijn in ontwikkeling van alle jeugd, op te bouwen uit complementaire bijdragen van alle betrokkenen (ouders, vrijwillige en professionele krachten). Niet alleen in een complementariteit van school en gezin, maar ook van kinderopvang en peuterspeelzaal, kinder- en jongerenwerk, vrijwillig jeugdwerk, organisaties voor sport, kunst en cultuur, en eventuele andere. Het gaat daarbij om complementariteit ná elkaar, en náást elkaar, dus:
 - niet alleen voor de traditioneel gehanteerde leeftijdsindelingen 0 tot 4 jaar, 4 tot 12 jaar, 12 tot 16 jaar en ouder, maar met de nodige differentiatie binnen leeftijdsgroepen, én zorg voor overgangsfasen – van baby tot kleuter, puber en adolescent;
 - niet met dichtgetimmerde dagarrangementen die de nodige rust en groei van zelfstandig initiatief in de weg zitten, maar wel door een dag-, week- en jaarinrichting die ontwikkeling en welbevinden in diverse vormen van samen leven mogelijk maken.

De opmaat zet de toon van de gezamenlijke uitvoering. Daarvoor moeten ieder zijn eigen partij én het stuk dat wordt gespeeld kennen. Of beter gezegd: ieder moet kunnen improviseren op zijn eigen partij, terwijl elk luistert naar en inspeelt op de medespelers – kinderen en jongeren, en mede-opvoeders. In de muziek doet men dat vanuit de grondtoon en met akkoordenschema's. In de opvoeding vormt de gezamenlijke visie de grondtoon en de basis voor het afsluiten van akkoorden tussen organisaties en overheden.

Literatuur

Boogaard, M., R. Fukkink, J. Hoex en L. Schreuder (2009)

Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar. Utrecht: Bureau Kwaliteit Kinderopvang

Van Egten, C., Zijel, E., De Hoog, S., Nankoe, C., Petronia, E. (2008)

Opvoeding en opvoedingsondersteuning, Gezinnen van de toekomst; Den Haag; E-quality, SCP

Geerdink, G., M. Volman en W. Wardekker (red.) (2006)

Pedagogische kwaliteit in de basisschool. Baarn: HB Uitgevers

Hermanns, J. (2007)

Opvoeden en opgroeien. Een visie achter het beleid. In: P.A.H. van Lieshout, M.S.S. van der Meij en J.C.I. de Pree (red.), *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. WRR-verkenningen nr. 15. Amsterdam: Amsterdam University Press

Hoex, J. (2005)

Onderwijs op de 'gelijke leggers', werken aan leer- en opvoedingsdoelen. In: *De Wereld Van Het Jonge Kind* 32/5

Kennisplatform Spelen (2009)

Strategisch Plan Kennisplatform Spelen 2009. Utrecht

Laarakker, K. (2007)

Zicht op ... talentontwikkeling en cultuureducatie. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland

Ministerie voor Jeugd en Gezin (2009)

Alle kansen voor alle kinderen. Programma voor Jeugd en gezin 2007-2011. Den Haag

Ministerie voor Jeugd en Gezin (2009)

Onze jeugd van tegenwoordig. Over de leefwereld en de leefstijl van jongeren. Den Haag

Ministerie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006)

Samen voor sport 2006-2010. Uitvoeringsnotitie van de kabinetsnota 'Tijd voor sport'. Den Haag

Minnaert, A., H. Iutje Spelberg en H. Amsing (2009)

Het pedagogisch quotiënt. Pedagogische kwaliteit in opvoeding, hulpverlening, onderwijs en educatie. Houten: Bohn Stafleu van Loghum

MOVISIE (2009)

Het gezicht van jongerenwerk. Utrecht: Gezamenlijke uitgave van MOgroep Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening, ABVAKABO FNV en MOVISIE

Nationaal Jeugdfonds Jantje Beton (2009)

10 taken van het kinderwerk. Utrecht

Nationale Jeugdraad (2008)

Beleidplan 2008-2010. Geraadpleegd via www.njr.nl op 1 december 2009

Noorda en Co (2009)

De staat van jeugd- en jongerenwerk in Nederland anno 2009. Utrecht: MOgroep Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening

Nederlands Jeugdinstituut-Themabericht *Evaluatie Wet op de jeugdzorg* (2009). Utrecht

Oenen, S. van (2009)

Wie voedt de Nederlandse jeugd op? Themabericht Nederlands Jeugdinstituut Jeugd en samenleving 2009/1. www.nji.nl, geraadpleegd december 2009

Oenen, S. van, P.P. Bakker en M. Valkestijn (2005)

Jeugdactiviteiten in de brede school. Werkboek voor kwaliteitsontwikkeling: doelen, methodiek, evaluatie. Utrecht/Amsterdam: NIZW/SWP

Oenen, S. van en M. Valkestijn (2004)

Welzijn in de brede school. Partners voor levensecht leren. Amsterdam/Utrecht: SWP/NIZW

Onderwijsraad (2008)

Een rijk programma voor ieder kind. Den Haag

Over scouting, geraadpleegd via www.scouting.nl op 30 november 2009

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling en Raad voor Volksgezondheid en Zorg (2009)

Investeren rondom kinderen. Den Haag

Raad voor werk en inkomen (2008), *Analyse Wajong en werk*. Den Haag

Riksen-Walraven, J.M.A. (2004)

Pedagogische kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria. In: M.H. van IJzendorp, L.W.C. Tavecchio en M. Riksen-Walraven (red.), *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang*. Amsterdam: Boom

- Schreuder, L., M. Valkestijn en S. Mewissen (2008)
School met vijf O's. Onderwijs, opvoeding, ontwikkeling, opvang en ontspanning in een dagarrangement. Utrecht/Amsterdam: Nederlands Jeugdinstituut/SWP
- Sieckelinck, S. (2009)
Het beste van de jeugd. Een wijsgerig-pedagogisch perspectief op jongeren en hun ideal(ism)en. Kampen: Uitgeverij Klement
- Singer, E. en L. Kleerekoper (2008)
Pedagogiek Kindercentra 0-4 jaar. Nederlands Curriculum. Geraadpleegd via www.curriculumkinderopvang.nl op 1 december 2009
- Stevens, L. (2002).
Zin in leren. Apeldoorn: Garant.
- Studulski, F. (samenst.) (2008)
Toekomstbeelden van de brede school. Utrecht: Sardes
- Taskforce Kinderopvang/Onderwijs (2010)
Kinderopvang/Onderwijs. Dutch design. Den Haag
- Timmermans, G. (2009)
Youth policy and participation. An analysis of pedagogical ideals in municipal youth policy in the Netherlands. In: *Children and Youth Services Review* 31
- Unicef (2009)
Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989
- Werkgroep toekomstverkenning jeugdzorg (mei 2010), *Jeugdzorg dichterbij*, Den Haag
- Winter, M. de (1995)
Kinderen als medeburgers. Kinder- en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingsperspectief. Utrecht: De Tijdstroom
- Winter, M. de (2007)
Opvoeding, onderwijs en jeugdbeleid in het algemeen belang. De noodzaak van een democratisch-pedagogisch offensief. In: P.A.H. van Lieshout, M.S.S. van der Meij en J.C.I. de Pree (red.), *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. WRR-verkenningen nr. 15. Amsterdam: Amsterdam University Press

Yperen, T. van (2009)

Schakelen. Naar een effectief stelsel voor jeugd en opvoeding. In: D. Graas e.a. (red.), *Praktijkboek Jeugdzorg. Van de Wet op de Jeugdzorg naar de praktijk van nu*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum

Yperen, T. van (2009)

Betere ketens. Bouwen aan een effectief stelsel voor jeugd en opvoeding. In: D. Graas, T. Liefwaard, C. Schuengel, W. Slot & H. Stegge (red.), *De Wet Jeugdzorg in de dagelijkse praktijk*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum

Zijel, E., Crone, M., Wiefferink, K Keuzenkamp, S. & Reijneveld, M (2005) *Kinderen in Nederland*; Den Haag: SCP

Bijlage 1

Overzicht stakeholders

De stakeholders van het Nederlands Jeugdinstituut in verband met het programma Positief jeugdbeleid zijn:

Landelijk Platform Peuterspeelzalen
de Branchevereniging Ondernemers in de Kinderopvang
MOgroep Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening
Verdiwel
BV Jong / Beroepsvereniging Jongerenwerk
Beroepsvereniging Kinderwerk
Scouting Nederland
NUSO
Nationale Jeugdraad
Vereniging van Nederlandse Gemeenten / VNG
Landelijk Contact Gemeentelijk Welzijn / LCGW
Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen / NISB
CMOnet

Bijlage 2

Deelnemers aan de serie gesprekken bij totstandkoming van Visiedocument 1.0

December 2009

Peter Barendse	Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen
Aly van Beek	MOgroep Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening
Marieke Bendeler	Brancheorganisatie Kinderopvang
Ton Biesta	Landelijk Platform Peuterspeelzalen
Fedde Boersma	Scouting Nederland
Machteld Dutman	CMOnet
Froukje Hajer	Beroepsvereniging Kinderwerk
Marieke Hebbenaar	VNG
Mirjam van Klink	Beroepsvereniging Kinderwerk
Rob Pinkse	Bond KBO
Ben Plandsoen	VNG commissie Jeugd
Harry Schothorst	Beroepsvereniging Kinderwerk
Dick Smit	Beroepsvereniging Jongerenwerkers / BV Jong
Crista Vonkeman-Karaca	Verdiwel

Nederlands Jeugdinstituut

Carolien Gelauff
Josette Hoex
Annelies Hoogenes
Lorance Janssen
Hans Meij
Saskia van Oenen

Maart 2010

Bert van Amerongen	Samenwerkingsverband Weer Samen Naar School
Johan Andree	Stedelijk Jongerenwerk Amsterdam
Fred Arends	Gemeente Haarlem
Nelleke Flink	Gemeente Barendrecht
Anja Hol	Kinderopvang Humanitas
Marian Kemp	Gemeente Overbetuwe
Mirna Kroonenberg	Gemeente Haarlem
Monique van der Linden	Stichting Buurtwerk Alexander
Tineke Linssen-van der Heijden	Korein en Landelijk Pedagogienplatform Kinderopvang
Ellen Nusselder	Stadsdeel Westerpark Amsterdam
Erna Reiling	Welstede Welzijnsgroep en Landelijk Pedagogienplatform Peuter- speelzaalwerk
Kris Spionjak	Gemeente Barendrecht
Adriënne Verschuren	Brede School Tilburg
Willeke van der Werf	Ministerie OCW
Karin van Wijk	Stichting Buurtwerk Alexander

Nederlands Jeugdinstituut

Mireille Gemmeke
Josette Hoex
Annelies Hoogenes
Lorance Janssen
Hilde Kalthoff
Hans Meij
Saskia van Oenen
Marja Valkestijn

April 2010

Ahmet Almis	Delta – Stichting Welzijn Boxtel
Corrie Bink	Libertas Leiden
Yvonne Breedijk (i.p.v. Jorie Wieriks)	Schoolbuurtwerk IJsterk
Geerte Courtens	Trajekt
Erna Driessen	Stichting De Schoor
Nancy Ettés	Clup Welzijnswerk Purmerend
Suen Kwok	Kinderservicehotels
Christel de Lange	Nederlandse Jeugdraad
Jeannette Lodeweges	SCOOP Welzijn
Katerina Pejaska	Stichting Zoey
Cynthia van Putten	BV Jong
Ira Spannenburg	Gemeente Delft
Els Spraakman	Stichting De Schoor
Sandra Viel	Stichting Kinderopvang Hoofddorp

Nederlands Jeugdinstuut

Josette Hoex
Lorance Janssen
Hilde Kalthoff
Hans Meij
Saskia van Oenen
Yvonne van Westering

Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroeioproblemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Met vragen over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen kunt u op werkdagen van 9 tot 13 uur terecht bij onze Infolijn, telefoon (030) 230 65 64 of via e-mail info@nji.nl. Voor de meest actuele informatie: www.nji.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*. Kijk voor meer informatie op onze website: www.nji.nl.

